

УДК 373.2.011.3-051:017

DOI 10.31494/2412-9208-2018-1-3-183-192

Diagnostics of the levels of formation of professional and ethical competence of future social workers

Діагностика рівнів формування професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників

Roksolyana Zozulyak-Sluchyk,
candidate of pedagogical sciences,
associate professor

Роксоляна Зозуляк-Слущик,
кандидат педагогічних наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0001-6066-590X>
zozulyak_roksolyana@ukr.net

Vasyl Stefanyk Precarpathian
National University

Прикарпатський національний
університет імені Василя
Стефаника

✉ 57 T. Shevchenko St.,
Ivano-Frankivsk, 76000

✉ вул. Шевченка, 57
м. Івано-Франківськ, 76000

Original manuscript received September 07, 2018

Revised manuscript accepted November 02, 2018

ABSTRACT

During developing the levels of the formation of professional and ethical competence, we must take into account that professional ethics is characterized not only by the availability of a system of professional know ledge and skills, but also by the formation of the respective competencies, which mean the readiness to apply the available know ledge and skills in a variety of situations in their activities, in a flexible and efficient way. However, in order to achieve the desired result in the implementation itself as a social worker, professionally important qualities are needed. Future social workers include, first of all, such as consciousness, empathy, humanity, tolerance, initiative, ability to cooperate and make independent decisions, willingness to act in non-standard and critical situations.

Of determining the indicators of levels of formation of professional and ethical competence of future social workers.

Professional and ethical competencies an integrative person-activity entity and an integral set of balanced combination of professional and ethical know ledge, skills, personal qualities and experience, which are formed under appropriate pedagogical conditions. We understand the presence of a humanistic position, the degree of mastery of competence and the social worker's implementation of his abilities and personal qualities under the level of the formation of professional and ethical competence.

Relying on the analysis of modern scientific pedagogical intelligence in this plane, we outlined the structure of the formation of professional and ethical competence of future social work specialists. It consists of the following components: motivational, emotional, cognitive, behavioral, reflexive, diagnosed according to the following criteria: motivational-professional, person-emotional, cognitive-ideological, behavioral-activity, reflexive-correctional, and determine the following levels: creative (high), productive (sufficient), reproductive (average), elementary (low).

Key words: *social worker, social work, university, professional and ethical competence, professional ethics, level, criterion, indicator.*

Вступ. Реформування та модернізація національної вищої освіти, що відображено в нормативно-правових документах – Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (на 2012–2021 н. р.), Концепції наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України, Національних рамках кваліфікацій України, змушують переглянути перехід до компетентісно орієнтованої підготовки фахівців в університетах.

У зв'язку із означеним постає необхідність формувати в майбутніх фахівців соціальної роботи вміння вибудовувати свою траєкторію професійного розвитку та становлення насамперед на морально-етичних засадах, тобто дотримуватися професійної етики. Саме остання відображає моральну свідомість і морально-професійні норми, веде до відокремлення суспільних завдань, цілей соціальної роботи та її місця в сучасному прогресі. Адже фахівець стає суб'єктом професійної діяльності, вступає в складну систему взаємозумовлених моральних стосунків. З іншого боку, соціальна робота ставить перед ним надзвичайно високі моральні планки, досягнення яких зумовлює гострі моральні колізії. Особливо це стосується питань соціальної допомоги, справедливості, свободи, честі та гідності людини, де моральні якості спеціаліста набувають вирішального значення, а доля клієнта безпосередньо залежить від моральної спроможності фахівця.

Тому сьогодні надважливо підготувати такого соціального працівника, в особистості котрого поєднуються компетентний знавець своєї справи, спеціаліста з високим рівнем моральної свідомості, що відчуває відповідальність за свої дії, вболіває за свою роботу.

Відомо, що для ефективного виконання професійних обов'язків майбутній соціальний працівник повинен бути добре обізнаним у питаннях гуманітарної освіти і соціально-економічної політики; розуміти місце людини у світі, житті; мати уявлення про роль пізнання людиною реальної дійсності, закони природи і суспільства; володіти знаннями з найважливіших галузей, орієнтуватись в основних наукових школах та концепціях; знати історію України, її основні періоди, що залишили помітний слід у становленні держави; мати уявлення про професійно-етичні цінності, основи моральних якостей майбутнього спеціаліста, етичні моделі діяльності соціального працівника; володіти основами економічних теорій та вміти в загальних рисах аналізувати сучасні економічні події в Україні та за її межами; знати основні правові системи, законодавство України, уміти укладати нормативні документи, що стосуються майбутньої професійної діяльності; бути компетентним у змісті сучасної соціальної роботи як науки та практичної діяльності, розуміти її роль у житті сучасного суспільства, теорію, методологічні основи. Таким чином, на основі переліченого вище спробуємо виділити показники професійно-етичного компонента тобто: здатність обирати

оптимальні способи спілкування в ситуації взаємодії; вибудовувати професійно доцільні стосунки, аргументувати та відстоювати власну позицію; доцільно використовувати стилі спілкування; створювати сприятливий емоційно-психологічний мікроклімат з клієнтом, у колективі; попереджати і конструктивно вирішувати міжособистісні конфлікти; володіти мистецтвом самопрезентації. У цьому випадку можемо стверджувати, що професійна діяльність у сфері соціальної роботи за своєю суттю є соціомною, пов'язаною з необхідністю налагоджувати комунікативні зв'язки з клієнтами, колегами, представниками інших професійних груп, науковцями, громадськістю, працюючи в команді.

Сучасні наукові розвідки дослідників І. Беха, Р. Вайноли, О. Гомонюк, В. Гриньової, І. Ісаєва, Н. Ничкало, В. Поліщук, О. Пометун, В. Сластьоніна, Є. Шиянова засвідчують зростання інтересу до питань, пов'язаних із професіоналізмом фахівця соціальної сфери, а саме: професійної спрямованості, професійно-етичної компетентності, професійних функцій, професійно-моральних якостей, професійно-етичних цінностей. На їхнє переконання, під професіоналізмом, професійною компетентністю соціального працівника розуміють не тільки його високі фахові досягнення, а й особливий зміст аксіологічних структур особистості – системи психологічних, моральних установок, професійно-ціннісних орієнтацій, рис, внутрішнє ставлення до праці [Гомонюк, 2012: 298].

Мета статті полягає у визначенні показників рівнів сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників. Задля розкриття мети дослідження поставлено завдання: окреслити сутність дефініцій “критерій”, “показник” і “професійно-етична компетентність майбутніх фахівців соціальної роботи”; виокремити критерії, показники та розробити рівні формування професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців.

Методи та методика дослідження полягає в аналізі сучасних наукових підходів до визначення сутності понять «професійно-етична компетентність майбутніх фахівців соціальної роботи», «критерій» та «показник», а також розгляді взаємозв'язку між ними та розробці рівнів формування професійно-етичної компетентності. Методика включає два етапи роботи. Перший – аспектний аналіз наукових напрацювань із визначення суті означених понять. Також нами охарактеризовано роль професійно-етичної компетентності, що окреслює специфіку професійної та морально-етичної підготовки майбутніх фахівців. Другий етап – окреслення критеріїв, показників та рівнів сформованості професійно-етичних знань, умінь та професійно-етичних важливих якостей.

Результати та дискусії. Відомо, що професійно-етичну компетентність науковці трактують як якісну характеристику рівня оволодіння своєю фаховою справою, що передбачає усвідомлення своїх спонукань до даної діяльності, оцінку особистісних властивостей та якостей як майбутнього фахівця, корекцію траєкторії професійного становлення [Васильченко, 2006: 80].

Отже, відповідно до визначеного нами професійно-компетентнісного критерію професійна етика характеризується не лише наявністю системи фахових знань та вмінь, але і сформованістю певних компетенцій. Насамперед вони полягають у готовності оперативно, гнучко та результативно застосовувати наявні знання й уміння в різноманітних ситуаціях своєї діяльності.

Однак задля досягнення успіху в реалізації себе як соціального працівника потрібні професійно важливі якості. У першу чергу, ідеться про такі, як свідомість, емпатійність, гуманність, толерантність, відповідальність, ініціативність, наполегливість, комунікабельність, здатність до співпраці та прийняття самостійних рішень, готовність діяти в нетрадиційних і критичних ситуаціях. Слід зауважити, що професійна етика майбутніх соціальних працівників вимагає не лише поєднання вже набутих знань та професійно важливих особистісних якостей, але й уміння їх удосконалювати.

Професійно-етичну компетентність ми беремо за показник якості та кінцевий результат сформованості професійної етики майбутніх соціальних працівників. У цьому випадку це поняття виступає інтегративним особистісно діяльним утворенням та цілісною сукупністю збалансованого поєднання професійно-етичних знань, умінь, навичок, особистісно професійних якостей і досвіду, що формуються за відповідних педагогічних умов. За рівень сформованості професійно-етичної компетентності беремо наявність гуманістичної позиції, ступінь оволодіння компетентностями та реалізації на практиці соціальним працівником його здібностей і особистісних якостей.

Оцінити рівень окресленого критерію ми зможемо, давши кількісну та якісну характеристику стану основних показників компетентності. Означена діагностика дозволяє виявити найважливіші напрями організації вдосконалення освітнього процесу. Отримані результати діагностики дадуть змогу системно застосувати весь арсенал методів, прийомів, засобів для формування професійної етики фахівців. Найбільші труднощі в підготовці та проведенні експерименту відчутні при виділенні критеріїв і показників оцінювання рівнів розвиненості професійної етики в майбутніх фахівців.

Тому вважаємо за потрібне розглянути сутність дефініції "критерій". У науково-педагогічній літературі її трактують "як засіб, оцінку, мірило чогось" [Професійна освіта, 2000: 164].

Слушною вважаємо думку науковця Р. Вайноли, котра потверджує, що критерії оцінки результатів об'єднують у критерії процесу, які орієнтують дослідника на перетворення процесу, перехід на новий якісний стан та результат, що передбачає оцінку перетворення суб'єктів дослідження, формування їх особистісних якостей, характерологічних показників, особливостей поведінки тощо [Вайнола, 2008: 94].

Однак окреслений процес передбачає у межах нашого дослідження виявити систему критеріїв і показників, що визначають його

динаміку та результативність. Ми вважаємо, що критеріями можуть виступати складні інтегративні професійно-особистісні новоутворення, що вказують на ті або інші параметри процесу формування професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи в університетах як особистості й професіонала на різних етапах.

Разом із тим у середовищі дослідників показник (indicator) подається як те, що доступно сприйняттю; "це якість змінної (критерію), що може проявлятися в конкретного об'єкта, тобто йдеться про міру прояву критерію, його кількісну або якісну характеристику, яка вказує на різні стани об'єкта" [Климова, 2008: 59].

Аналіз наукових джерел переконує нас у тому, що між дефініціями "критерій" і "показник" існує взаємозв'язок, що доводить сам процес формування. У цьому випадку поняття "критерій" за сутністю більш ширше, ніж показник, звідси можлива ситуація, коли за одним критерієм існує система показників. Саме за допомогою відповідних показників надається інформація про досліджувані об'єкти.

Цікавою для нас бачиться позиція вчених, котрі стверджують, що показники сформованості етичної компетентності майбутніх фахівців мають бути кількісними, хоча й означати більше, аніж просто числовий вираз. Вони передають узагальнену інформацію про стан досліджуваної якості; передбачати інформування всіх суб'єктів педагогічного процесу; слугують інструментом діагностики й основою для аналізу та прийняття рішень [Гомонюк, 2012: 302].

Визначаючи критерії діагностики професійно-етичної компетентності майбутнього фахівця соціальної роботи, ми опиралися на її сутнісні характеристики і положення критеріального підходу (критерії мають фіксувати діяльнісний стан суб'єкта, відображати інформацію про характер і специфіку діяльності, мотиви і ставлення до її виконання). Також ці критерії мають чітко вимірюватися якісними показниками та відображатися через кількісні зміни.

Водночас, критерії оцінювання професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи мають відображати основні закономірності формування цієї особистісної характеристики, взаємозв'язки між компонентами моделі, динаміку явища, що вивчається, і розкриватися через специфічні ознаки кожного структурного компонента.

Так, з'ясувавши суть професійно-етичної компетентності соціального працівника, визначивши її дефініцію як педагогічної категорії, ми виявили критерії й показники сформованості професійно-етичної компетентності майбутнього фахівця соціальної роботи, що дає якісну характеристику стану досліджуваного феномена.

Для системного комплексного дослідження компонентів нами розроблена діагностична програма визначення рівня сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Показниками сформованості професійно-етичної компетентності вважаємо найбільш важливі компоненти, що розкривають як її внутрішню,

так і зовнішню природу. Це дозволить схарактеризувати професійну етику в динаміці, у системі її структурних і функціональних проявів [Гомонюк, 2012: 300].

Розглядаючи професійно-етичну компетентність майбутнього фахівця соціальної роботи як складне інтегративне особистісне утворення, а її структуру – як єдність когнітивного, особистісного, емоційного, мотиваційного і діяльнісного компонентів, опираючись на аналіз сучасних наукових педагогічних розвідок у цій площині, ми отримали певну картину сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи. Вона складається з таких компонентів: *мотиваційного, емоційного, когнітивного, поведінкового, рефлексивного*, що діагностуються за такими критеріями: *мотиваційно-професійним, особистісно-емоційним, когнітивно-світглядним, поведінково-діяльним, рефлексивно-корекційним*.

Водночас, крім перелічених вище критеріїв та показників формування професійно-етичної компетентності, для оцінки сформованості фахової етики майбутнього соціального працівника в університеті нам необхідно розробити рівні означеного процесу. Таким чином, за допомогою визначених критеріїв і показників вивчається стан сформованості етичної компетентності студентів, що свідчить про те, як у процесі етичних взаємин, поведінки реалізуються професійно-етичні цінності, професійна позиція, а також морально-рефлексивні здатності.

Отже, під рівнем сформованості етичної компетентності ми розуміємо ступінь відповідності всіх компонентів етичної компетентності визначеним критеріям. На основі досліджень психологів науковець В. Беспалько пропонує такі рівні знань: 1-й – елементарний – виокремлення об'єктів пізнання при повторному сприйнятті раніше вивченого матеріалу і виконання дій з ними; 2-й – репродуктивна дія шляхом самостійного відтворення раніше виконуваних дій; 3-й – продуктивна дія з отримання нових знань шляхом дії за зразком; 4-й – творча дія, спрямована на самостійне отримання нових знань [Беспалько, 1989: 70–71].

Водночас на основі напрацювань сучасних учених: Б. Без'язичного, А. Болдової, О. Гомонюк, А. Каленського, К. Слесик, Л. Хоружої та власного практичного досвіду спробуємо визначити такі рівні сформованості професійної етики майбутніх фахівців соціальної роботи в університетах: *творчий (високий), продуктивний (достатній), репродуктивний (середній), елементарний (низький)*.

Зупинимось на кожному зокрема.

Елементарний рівень характеризується несформованістю всіх компонентів професійно-етичної компетентності, що внеможливіє ефективне розв'язання завдання професійної діяльності: відсутні професійно важливі якості і потреби в самовдосконаленні; усвідомлення значущості професійно-етичної компетентності для діяльності соціального працівника; прагнення досягнути успіху в професійному становленні переважно під впливом ззовні. Ціннісні орієнтації та моральна поведінка нестійкі. Студенти

інертні, безініціативні, демонструють небажання відкривати нове у фаховій справі, уникають проблем та прийняття самостійних рішень. Прослідковується невміння вести бесіду, логічно та аргументовано відстоювати власну точку зору, обирати доцільний стиль спілкування, створювати сприятливий психологічний клімат у стосунках з клієнтами та колегами. Відсутній у свідомості стійкий еталон професійної діяльності сприймається як єдино можливе, таке, що відображає суть професійного "Я". Не прослідковуються стійкі усвідомлені морально-ціннісні орієнтації та професійно-етичні норми поведінки, професійно-етична самоідентифікація. Для студента характерна нерозвиненість вольових процесів, що призводить до неспроможності виявляти зусилля для подолання труднощів, самообілізації, стримування емоцій і почуттів, володіння собою в спілкуванні, саморегуляції в поведінці тощо. Програма з професійно-етичного самовдосконалення або відсутня, або не реалізується.

Репродуктивний рівень означений недостатньою сформованістю більшості компонентів професійно-етичної компетентності та потребою їх удосконалення, наявністю обмеженого кола професійно-етичних знань, умінь, навичок, відсутністю багатьох професійно-моральних важливих якостей та нечітким уявленням про моральні цінності соціальної роботи, комунікативну взаємодію. Студенти не вміють творчо підходити до розв'язання професійних завдань в етичній площині. У них недостатньо виражені професійно-етичні потреби, цінності, ідеали, прагнення досягнути успіху у фаховому становленні переважно під впливом ззовні. Готовність допомагати іншим має нестабільний характер. Особа не вміє адекватно емоційно відгукуватися на впливи навколишнього світу, спонтанно виявляє емоції, використовуючи експресивні канали; виявляє байдужість у процесі виконання професійних завдань, не завжди здатна контролювати негативні реакції. Професійно-етична рефлексія визначається нестійкістю. Програма морального самовдосконалення складається за підтримки викладача, активність з її реалізації здебільшого залишається на потенційному рівні.

Продуктивний рівень має достатню сформованість усіх компонентів професійно-етичної компетентності для виконання професійно-етичної діяльності. Студенти володіють професійно-етичними знаннями, уміннями, навичками, компетентностями та більшістю професійно-етичних важливих якостей, мають бажання їх удосконалювати. Вони здатні творчо підходити до розв'язання поставлених завдань, усвідомлюють цінності, моральні норми соціальної роботи. Уміють будувати бесіду, відстоювати свою точку зору, доцільно використовувати стилі спілкування, створювати сприятливий психологічний клімат у взаємодії з клієнтами та колегами. Однак вони відчувають певні труднощі, потребують ініціативи та допомоги з боку викладачів. Прагнуть допомагати людям, чинити добрі справи, досягати ідеалів добра, справедливості, але недостатньо усвідомлюють значущість професійно-етичної компетентності для діяльності соціального працівника. До досягнення успіху іноді йдуть під впливом

ззовні. Студент уміє виявляти та розпізнавати емоційні стани й почуття, проте виділяє не всі експресивні канали їх прояву, переважно адекватно відгукується на впливи подій, явищ, об'єктів довкілля. Його моральні судження формуються на основі загальноприйнятих моральних і професійних цінностей, а оцінка реальних ситуацій найчастіше здійснюється на основі професійно-етичних норм. Також прослідковується вияв емоційних якостей (емпатія, емоційна стійкість, емоційна чутливість); моральна стійкість; досить висока розвиненість вольових процесів, у діях і поведінці – вольові якості. Отже, у такого студента наявна чітка програма професійно-етичного самовдосконалення, але для її реалізації необхідна підтримка викладачів.

Творчий рівень відзначається сформованістю усіх компонентів професійно-етичної компетентності. Студенти володіють міцними знаннями, уміннями, навичками, компетентностями, професійно-етичними якостями, прагненням до самовдосконалення, стійкими моральними нормами, глибокими цінностями соціальної роботи. Здатні активно і творчо підходити до розв'язання поставлених завдань, прийняття самостійних рішень; уміють будувати бесіду, переконувати, доцільно використовувати стилі спілкування, створювати сприятливий психологічний клімат у взаємодії з клієнтами та колегами. Готові допомагати людям, чинити добрі справи; у них спрацьовує усвідомлення значущості професійно-етичної компетентності для діяльності соціального працівника, прагнення досягати успіху у фаховому становленні. Знання про професійно-етичні цінності, норми і професійно-етичну компетентність соціального працівника є повними й глибоко усвідомленими. Професійно-етичному мисленню притаманний творчий характер. Також прослідковується наявність у свідомості стійкого еталона професійної діяльності відповідно до норм етики, сприйняття його як єдино можливого, такого, що відображає суть професійного «Я». Відчувається сформована ієрархія моральних цінностей; знання про професійно-етичні норми застосовуються для аналізу й вирішення реальних ситуацій (морального вибору, екстремальних і конфліктних ситуацій). Такі особи здатні до формулювання суджень, пов'язаних із застосуванням етичних норм у діяльності та спілкуванні; мають розвинуті моральні почуття (повагу, співчуття, емпатію); професійно-етичну самоідентифікацію і професійно-етичну мотивацію діяльності та спілкування. У них вироблені стійкі звички етичної поведінки і вмінь моральної саморегуляції, поведінки на основі внутрішніх моральних. Професійно-етична рефлексія полягає в умінні аналізувати результати своїх моральних проявів, визначати мету власного професійно-етичного розвитку, прогнозувати його траєкторію розвитку тощо. Усі якості, які характеризують професійно-етичну компетентність, мають стійкий характер вияву. Рівень характеризується наявністю у студента чіткої програми професійно-етичного самовдосконалення.

Визначені критерії та показники ми поклали в основу діагностики й аналізу стану професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Висновки. Отож, на основі аналізу наукової літератури і наявного практичного досвіду нами проінтерпретовано якісні і кількісні характеристики прояву показників сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи та виокремлено такі рівні розвитку: елементарний, репродуктивний, продуктивний, творчий. Переходячи від рівня до рівня, відбуваються певні зміни професійно-етичної компетентності студента: розширюються професійно-етичні потреби, тематика і набір ситуацій діяльності; ускладнюються комунікативні завдання, стратегії і тактики вирішення виробничих проблем; удосконалюються професійно-етичні вміння, що й позначається на якості професійно-етичної компетентності.

Література

1. Беспалько В. Слагаемые педагогической технологии / В. Беспалько. – Москва : Педагогика, 1989. – 192 с.
2. Вайнола Р. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки : монографія / Р. Вайнола; [за ред. С. Сисоевої]. – Запоріжжя : Хортицький навчально-реабілітаційний багатопрофільний центр, 2008. – 460 с.
3. Васильченко Л. Професійна компетентність керівника школи / Л. В. Васильченко, І. В. Гришина. – Харків : Вид. група «Основа», 2006. – 180 с.
4. Гомонюк О. М. Теоретичні та методичні основи формування професійно-педагогічної культури майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Гомонюк Олена Михайлівна. – Вінниця, 2012. – 596 с.
5. Климова Т. Педагогическая диагностика : [учебн. пособ.] / Т. Е. Климова. – Магнитогорск : МаГУ, 2000. – 124 с.
6. Професійна освіта : Словник : навч. посіб. / [уклад. С. У. Гончаренко та та ін. ; за ред. Н. Г. Ничкало]. – Київ : Вища школа, 2000. – 380 с.

References

1. Bepalko V. (1989) *Slagaemue pedagogicheskoj texnologyy* [The components of educational technology]. Moscow : Pedagogyka [in Russian].
2. Vajnola R. (2008) *Osobystisnyj rozvytok majbutnogo socialnogo pedagoga v procesi profesijnoyi pidgotovky* [Personal development of the future social pedagogue in the process of professional training]. Zaporizhzhya: Xortyczky navchalno-reabilitacijny bagatoprofilny centr [in Ukrainian].
3. Vasyichenko L. (2006) *Profesijna kompetentnist kerivnyka shkoly* [Professional competence of the school head]. Kharkiv: View. Osnova group [in Ukrainian].
4. Gomonyuk O. (2012) *Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannya profesijno-pedagogichnoyi kultury majbutnix socialnyx pedagogiv u vyshhix navchalnyx zakladax* [Theoretical and methodical foundations of formation of vocational and pedagogical culture of future social pedagogues in higher educational institutions]. Vinnycya [in Ukrainian].
5. Klymova T. (2000) *Pedagogicheskaya dyagnostyka* [Pedagogical diagnostics]. Magnytogorsk : MaGU [in Ukrainian].
6. *Profesijna osvita* (2000) [Professional education]. Kyiv: Vyshha shk [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Розробка діагностики професійно-етичної компетентності зумовлює вираховування того, що професійна етика характеризується не лише наявністю системи фахових знань та вмінь, але і сформованістю відповідних компетенцій, які полягають у готовності оперативно, гнучко та результативно застосовувати наявні знання й уміння в різноманітних ситуаціях своєї діяльності. У майбутніх соціальних працівників це, у першу чергу, такі, як емпатійність, толерантність, відповідальність, наполегливість, комунікабельність, здатність до співпраці та прийняття самостійних рішень, готовність діяти в нестандартних і критичних ситуаціях.

Показником якості та кінцевим результатом сформованості професійної етики майбутніх соціальних працівників нами визначено професійно-етичну компетентність. Професійно-етична компетентність – це інтегративне особистісно-діяльнісне утворення та цілісна сукупність збалансованого поєднання професійно-етичних знань, умінь, навичок, особистісно професійних якостей і досвіду, що формуються за відповідних педагогічних умов. Під рівнем сформованості професійно-етичної компетентності розуміємо наявність гуманістичної позиції, ступінь оволодіння компетентностями та реалізації соціальним працівником його здібностей і особистісних якостей. Визначити її ми зможемо, давши кількісну та якісну характеристику стану її основних показників компетентності.

Отже аналіз сучасних наукових педагогічних розвідок у даній площині дозволив окреслити структуру сформованості професійно-етичної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи, а саме компоненти: мотиваційний, емоційний, когнітивний, поведінковий, рефлексивний, що діагностуються за такими критеріями: мотиваційно-професійним, особистісно-емоційним, когнітивно-світоглядним, поведінково-діяльним, рефлексивно-корекційним і включають рівні: творчий, продуктивний, репродуктивний, елементарний. У даній статті вперше проаналізовано сутність професійно-етичної компетентності майбутніх соціальних працівників та подано аналіз її діагностики в університетах.

Ключові слова: соціальний працівник, соціальна робота, університет, професійно-етична компетентність, професійна етика, рівень, критерій, показник.